

Kese Katalin

Százötven éves múlttal

Kultúra és filológia

a pesti román tanszék történetének tükrében

Nemzetközileg az egyik legrégebbi a 150 éves múltra visszatekintő román filológiai tanszék. 1863-ban alakult, abban az esztendőben, amikor Torinóban is bevezették a román nyelvoktatást Giovanelli Vegezzi Ruscala, Vasile Alecsandri népi ihletésű költeményeinek olasz fordítója irányításával, de ott inkább lektorátusnak megfelelő kereteken belül. Az esemény jelentőségét nagymértékben növeli az a tény, hogy román területeken csak pár évtizeddel később hoztak létre nyelvi és irodalmi tanszéket, így Iasiban 1893-ban és Bukarestben 1904-ben, igaz azonban, hogy olyan, ma már európai hírnévű tudósok vezetésével, mint Alexandru Philippide Moldvában és Ion Bianu Bukarestben.

A pesti román tanszék létrejöttében politikai tényezők is fontos szerepet játszottak. Az Osztrák–Magyar Monarchia folyamatban lévő nagy átalakulási szakaszában a magyarországi és az erdélyi románok azon igényeinek akartak ezáltal eleget tenni, hogy nemzetiségük a többi nemzet kulturális szintjére emelkedjen. Felmerült a tanszék Kolozsvárott való felállításának gondolata is, de végül Pestre esett a választás.

A magyarországi román stúdiók elindítói – Alexandru Roman (1826–1897), Ioan Ciocan (1850–1908) és Iosif Siegescu (1873–1931) nem tartoznak a magyarországi román filológia nagy egyéniségei közé,

a rangsorolásban a perifériára szorulnak, pedig munkájukat áldozatos lelkiismeretességgel és alaposággal végezték. A román filológián belül különböző tantárgyakat tanítottak, leíró nyelvtant, irodalmat, nyelvtörténetet stb. A Roman előadásai részben fellelhetők a bukaresti Tudományos Akadémia könyvtárában. Mindhárman országgyűlési képviselők voltak, a hazai románság érdekeit képviselték a parlamentben. Tagjai voltak az országgyűlés különböző bizottságainak, és főként Roman és Siegescu számos, a románságot érintő kérdést vetett fel.

A. Roman legsokoldalúbb és legösszetettebb tevékenységeinek egyike a közírás területén bontakozott ki. A Concordia (1862) és a Federațiunea (1868) című politikai lapok fűződnek nevéhez, de más újságokban is közölt cikkeket (Bucovină, Gazeta Transilvaniei, Naționalul, Familia, Tribuna). Parlamenti tevékenységéhez hasonlóan, újságíróként is a hazai románság küzdelmeit és vágyait szólaltatta meg. A Concordia megjelenése fontos eseményt jelentett a román kultúra történetében. Az első román lap volt, amely teljes egészében latin betűkkel nyomtatva jelent meg.

A románok szemében a hazának hátat fordító renegát, a magyar értelmiség köreiben pedig tehetségtelen szolgálalkú I. Siegescu hagyott hátra azonban néhány olyan művet, amely számot tarthat a tudomány érdeklődé-

sére. Említést érdemel *A magyarországi románok szent uniója* című tanulmánykötete (1896), amely az uniónak a román egyházra és népre gyakorolt hatását vizsgálja politikai és társadalmi szempontból, és a *Dosoftei metropolita mint költő* (1897) című műve.

A. Roman, I. Ciocan és I. Siegescu után nagy minőségi korszakváltás következett be a román tanszék történetében, Carlo Tagliavini és Tamás Lajos tevékenységével pedig a tanszék bekapcsolódott a nemzetközi filológia vérkeringésébe. Már Roman halála után emelkedett az oktatók száma. 1897-ben Asbóth Oszkár, a neves szlavista, Mika Sándor bölcsészdoktor, az Eötvös-kollégium tanára, Alexics György, jeles nyelvész, irodalomtörténész és néprajzkutató, 1905-ben pedig Iosif Popovici, a fonetika magisztere, a román filológia magántanára került a tanszékre. Valamennyien kiemelkedő tudósok voltak.

1927-ben, Siegescu nyugdíjazását követően, óráit Sulica Szilárd (1884–1945?) irodalomtörténész, romanista vette át, aki egy ideig a Magyar Nemzeti Múzeum levéltári osztályának igazgatója is volt, és aki ugyan nem alkotott kimagasló tudományos műveket, de azért megemlítenék néhányat: *Adalékok Jovius (Paulus) Historiarum sui temporis magyar vonatkozásainak forrásaihoz* (1907), *Történetírás és történeti segédtudományok Romániában* (1926), *Román színjátszás* (1931).

Sulica Szilárdot a nemzetközi tekintélynek örvendő Carlo Tagliavini (1903–1982) olasz nyelvész követte 1929-ben, aki általános nyelvészettel, romanisztikával és ezen belül román nyelvvel is foglalkozott. Budapesten iskolát teremtett, műhelyéből több kiváló nyelvész került ki, köztük Gáldi László és Tamás Lajos. Itt-tartózkodása idején romanisztikai dolgozatokat

tartalmazó sorozatot adott ki az arra érdemes doktori értekezések kiválógatása alapján.

A polihisztor tudós Gáldi László (1910–1974) hatalmas ismeretanyag birtokában mintaszerű explication de texte jellegű szemináriumi órákat tartott 1938-tól a román tanszéken. Mint ismeretes, Gáldi írt verseket, foglalkozott műfordítással, verstannal. Egyik legkedveltebb témája Eminescu volt. A románon kívül a francia, az olasz, az orosz, az újjörög és a finnugor nyelvek területén is végzett verstani kutatásokat, és a lexikográfia is foglalkoztatta.

A román filológiai stúdiumok másik kiemelkedő képviselője, Tamás Lajos (1904–1984) 1933-tól tanított a román tanszéken, és nagy életművet hagyott hátra. Legfontosabb kutatási területe a román nyelvtörténet volt, és ezen belül a magyar hatások története. 1966-ban közzétette harminc év kutatómunkáját felölelő monográfiáját: *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (Unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, amely az Egyesült Államokban is megjelent. Tamás foglalkozott a délkelet-európai táj egyik legtöbbit vitatott történelmi kérdéseinek egyikével, a román nép és nyelv keletkezésének problémájával, felülvizsgálva az addigi elméleteket és kialakítva önálló álláspontját (*A románság őshazája és a kontinuitás*, 1931). Az összehasonlító neolatin nyelvtudomány hazai művelését és egyetemi oktatását ő emelte európai színvonalra. Hézaggótló egyetemi jegyzete: *Bevezetés az összehasonlító neolatin nyelvtudományba* (1963).

Tamás Lajos nagy hatással volt a román irodalom értékeinek egyik legtevékenyebb képviselője, Domokos Sámuel (1913–1995) pályájára, aki az 1948/49-es tanévtől tanított az egye-

temen. Szerkesztésében megjelentek román írók és költők kötetei magyar nyelven. Összeállította a kelet-európai betyárballadák gyűjteményét, monográfiát írt Octavian Goga költő és műfordítóról. Alapvető munkája a bukaresti Irodalmi Kiadónál 1966-ban megjelent *A román irodalom magyar bibliográfiája* (1831–1960) című kötete, amelyet 1978-ban a Kriterion Könyvkiadó kiadásában követett a II. (1961–1970) kötet.

Az említett tanárokon kívül a román tanszékkal kapcsolatban szólni

kell még Pálffy Endréről (1906–1975), aki kiadta *A román irodalom történetét* (1961) magyar nyelven, a történetíró Bíró Sándorról (1907–1975), *A román nép története* című egyetemi jegyzet írójáról, Nagy Béláról (1925–1995), aki az első román nyelvten megalkotójának életéről és munkásságáról közölt monográfiát, *Viața și activitatea lui Dimitrie Eustatievici* címmel (1987), továbbá a jeles történészről, Miskolczy Ambusról (szül.1947), az *Erdély története* című háromkötetes kimagasló tudományos értékű alkotás egyik szerzőjéről.

E számunk szerzői

Bérényi Mária (1959) – költő, tudományos kutató, kutatóintézeti igazgató, Budapest

Borbély Anna (1958) – nyelvész, Budapest

Borsi-Kálmán Béla (1948) – történész, műfordító, diplomata, Budapest/Párizs

Borza Lucia (1928) író, folklórgyűjtő, Budapest

Czeglédiné Gurzó Mária (1962) – tanár, kutató, igazgató, Gyula

Csobai Lászlóné (1952) – történész, Békéscsaba

Gozsdu Manó (1802–1870) – jogász, politikus, mecénás

Gurzău, Vasile (1898–1980) – kétnyelvű mesemondó

Gyarmati Gabriella (1972) – művészet-történész, Gyula

Hergyán Tibor (1956) – ELTE BTK Román Tanszék, irodalomtörténész, Budapest

Hoczopán Anna (1960) – etnográfus, főiskolai tanár, Szeged

Hoczopán Sándor (1937–2007) – kultúrtörténész, folklórgyűjtő, szerkesztő, költő

Ivános Illés (1913–1999) író

Kese Katalin (1950) – nyelvész, ELTE BTK Román Tanszék, Budakalász

Kiss Adél (1974) – képzőművész, Budapest

Kohán György (1910–1966) – festő-művész

Kosztai Rozália (1925–1994) – festő-művész

Kozma Mihály (1983–2009), tanár, kutató

Luczai Miklósné (1949) – nyugdíjas könyvtáros, Gyula

Magdu Lucián (1937–1968) költő, orvos, filmrendező

Martyin Emília (1959) – etnográfus, muzeológus, Gyula

Miskolczy Ambrus (1947) – egyetemi tanár, történész, ELTE BTK Román Tanszék, Nagykovácsi

Nagy Levente (1967) – irodalomtörténész, ELTE BTK Román Tanszék, Budapest

Nemes Aurélia (1975) – képzőművész, Budapest

Oroján István (1947) – festő- és szobrászművész, szerkesztő, Gyula

Repiskyné Radics Anna (1964) – újságíró, középiskolai tanár, Gyula

Supka Magdolna (1914–2005) – művészettörténész

Szlafkay Attila (1953) – író, műfordító, könyvtáros, Budapest

Szondi György (1946) – bolgarista, műfordító, kiadóvezető, Budapest

Szuromi Pál (1942) – művészeti író, Szeged